

Irena Paradžik
Vanja Zidar Šmic

Ekonomске разлике u prvoj Jugoslaviji

Ključno pitanje

Koliko je ekonomija prve Jugoslavije oslikavala razlike i saradnju između naroda koji su živjeli u Jugoslaviji?

Tema

Modul se bavi ekonomskim razlikama i razvijenošću u Jugoslaviji prije Drugog svjetskog rata. Postoji opšte mišljenje da države u određenim regijama namjerno nijesu investirale novac u industrijski razvoj. Osnovna svrha ovog modula je da učenici nauče da su postojale velike ekonomske razlike između različitih regija. Oni bi trebalo da razumiju porijeklo ekonomskog razvoja „prve“ Jugoslavije, ekonomske nesporazume i stereotipe između jugoslovenskih naroda, te uticaj napretka, odnosno stagnacije na svakodnevni život i duštvo u cjelini.

Ciljevi

- Učenici će steći znanja o ekonomskim razlikama i razvijenosti u Jugoslaviji prije Drugog svjetskog rata.

Ishodi učenja:

- Razumjeti ekonomske razlike između različitih regija u Jugoslaviji.
- Uporediti stepen ekonomskog razvoja i napretka između različitih jugoslovenskih regija.
- Analizirati ulogu države u ekonomskom razvoju Jugoslavije prije Drugog svjetskog rata.
- Ocijeniti efikasnost ili beskorisnost rješavanja ekonomskih razlika između različitih jugoslovenskih regija.

Uputstvo za predavača:

Nastavnik će učenicima pročitati Uvod i predstaviti temu razredu. Radionica ima dva dijela – prvi dio je rad u grupama, a drugi dio je prezentacija rezultata svake grupe i debata.

Aktivnost 1: podjela u grupe.

I grupa: INDUSTRIJA

II grupa 2: SAOBRAĆAJ

III grupa 3: POLJOPRIVREDA

IV grupa 4: STRUKTURA ZAPOŠLJAVANJA

Aktivnost 2: nastavnik daje uputstva za rad u grupama; svaka grupa, takođe, dobija odštampana uputstva.

Aktivnost 3: rad u grupama, svaka grupa analizira istorijske izvore i odgovara na pitanja.

Aktivnost 4: prezentacija zaključaka i korišćenih izvora.

Aktivnost 5: debata i zaključak; nakon odgovaranja na pitanja, vraćamo se na ključno pitanje i dajemo konačan zaključak.

45
minuta

Uvod

Jugoslavenska ekonomska zona razvila se poslije Prvog svjetskog rata, a bila je sastavljena od različitih područja. Manje od 10% ljudi živjelo je od industrije. Rudnici, u kojima je većina kapitala bila stranog porijekla, takođe su imali važnu ulogu. Radnička i srednja klasa platile su cijenu tranzicije velikim povećanjima cijena, niskim platama i velikom nezapošljenošću. Takođe su bile pogođene finansijskim transakcijama i unifikacijom valute. U vremenu između dva rata, Jugoslavija je ostala izrazito poljoprivredna zemlja, sa gotovo 54% izvoza koji se sastojao od poljoprivrednih proizvoda. Najstabilnija ekonomska era bila je između 1925. i 1931. Prva polovina tridesetih godina je bila obilježena ozbiljnom ekonomskom krizom u zemlji. U drugoj polovini tridesetih ekonomija je opet cvjetala, ali samo do izbijanja Drugog svjetskog rata, kada je opet opala.

Izvor 1

Osnivanje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca

A. G. Č. M. R. Ž., *Zgodovina 4: učbenik za 4. letnik gimnazije*, D. S. L. 2011., . 146

Izvor 2

Huterova kolonija na Pobrežju, Maribor

Godine 1926. Josip Huter, u saradnji sa austrijskom kompanijom Wenzel Hoffelner, osnovao je tekstilnu fabriku Josip Hutter & Drug. Na početku, kompanija je proizvodila samo jeftinu pamučnu tkaninu, a kasnije, 1929. izgradili su tkaonicu, zatim fabriku šivaćih konaca 1937. i tkaonicu svile 1939. Fabrika je inicijalno zapošljavala 360 radnika. Do 1949. broj radnika koji rade u fabrici popeo se na 1 600. Nakon Drugog svjetskog rata, sva privatna sredstva za proizvodnju su nacionalizovana. Josip Huter pokušao je da riješi stambeni problem svojih radnika dajući povoljne kredite za izgradnju stanova svojim zaposlenicima. Tako je nastala tzv. Huterova radnička kolonija od 20 kuća, podignuta 1937. na Pobrežju, Maribor.

<http://industrijskapespot.si/hutterjeva-kolonija---opis.html> (11. 1. 2014)

Izvor 3

Barake u Sibiriji, Ljubljana

B. R. S. M. L., *Sodobna zgodovina: učbenik za 4. letnik gimnazije*, M. L. 2007., . 117

Izvor 4

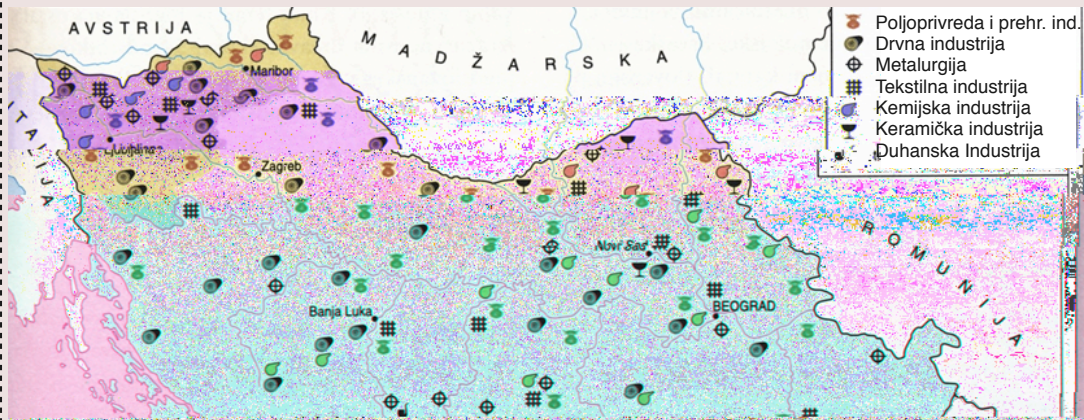
Topionica u rudniku Bor u blizini Zaječara

B. R. S. M. L. : Č. 4. 2007., . 98.

Izvor 1

Industrija u prvoj Jugoslaviji

Repe, Božo: *Sodobna zgodovina: učbenik za 4. letnik gimnazij. Ljubljana: Modrijan 2007. str 97.*

Zadatak:

1. Uz pomoć ove karte odredi dominantne grane industrije u prvoj Jugoslaviji.
2. Koja industrijska grana dominira u prvoj Jugoslaviji.

Izvor 2

Nivo industrijskog razvoja i obrazovanja na području Slovenije prilikom ulaska u novu državu – Kraljevinu SHS

Na ulasku u jugoslovensku državu Slovenija je imala na raspolaganju 275 aktivnih industrijskih postrojenja zahvaljujući industrijalizaciji kao kontinuiranom procesu od prijelaza stoljeća. U Sloveniji je bilo teško pronaći nepismene ljude, nivo pismenosti je bio visok, preko 90%.

Ž. L ć, R
, I š š ?, P
, L 2002, š . 78

Izvor 3

Nivo industrijskog razvoja Kosova u Kraljevini SHS

Na Kosovu, nije bilo ni traga od industrijalizacije kao kontinuiranog procesa. U razdoblju između dva svjetska rata, na Kosovu je razvijeno oko 25 firmi kojima se pripisuje industrijski karakter. Od tih, 10 mlinova, dva rudnika, tri kožare, 5 metalnih pogona i tri male elektrane. Poljoprivrednici su živjeli u ekstremnom siromaštvu, prema autarhičnom načelu samozadovoljavanja osnovnih životnih potreba. Povrh toga, u poređenju sa situacijom u Sloveniji, na Kosovu gotovo niko nije znao čitati i pisati.

Ž. L ć, R
, I š š ?, P
, L 2002, š . 78

Aktivnost 2:

Rad u grupama

I : INDUSTRIJA

Izvor 4

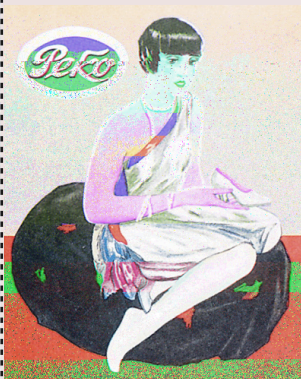
Poster Ijubljanske
fabrike *Saturnus*,
dioničko društvo za
proizvode od lima –
napisan na tri
zvanična jezika prve
Jugoslavije.

Slovenska kronika XX. stoletja
1900 – 1941. L : N
1995. 359.

Izvor 5

Reklama za fabriku
cipela *Peko*

Slovenska kronika XX. stoletja
1900 – 1941. L : N
1995. 358.

Izvor 6

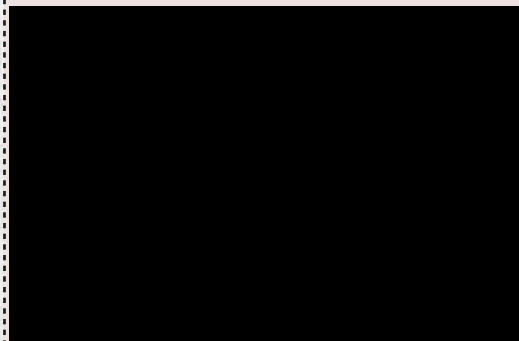
Reklama za pivaru
Laško

B. R , *Sodobna zgodovina:*
č 4.
M , L 2007, .
115

Izvor 9

Sarajevo, Bazar

Hielscher, Kurt: Kraljevina SHS. Knjižara Vera v
Ljubljani, 1926

ZADATAK:

Uz pomoć izvora
(teksta i slika)
uporedi
najrazvijenije i
najmanje razvijene
regije zemlje. Āe
su bile najveće
razlike?

Izvor 7

Pijaca u Ljubljani, Drava Banate (Slovenija)
u vrijeme Drugog svjetskog rata.

N. Ž , L ž
(1920 1940), L , č
š L 125, ž

Izvor 8

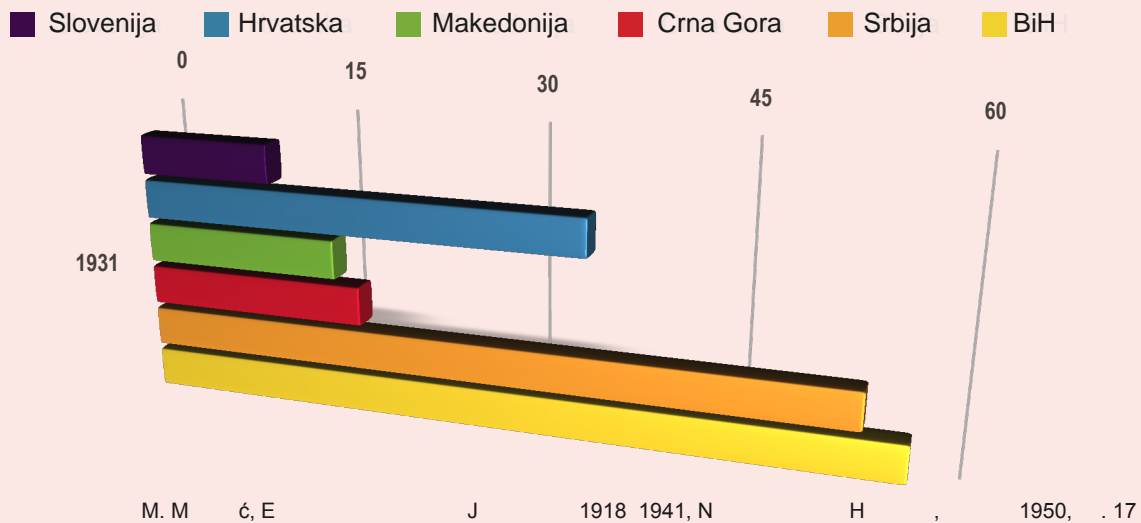
Pijaca u Prizrenu, Kosovo.

K. H , K SHS, K ž V
L , 1926.

Izvor **10**

Prirodni priraštaj stanovništva u svim područjima prve Jugoslavije, registrovan 1931.

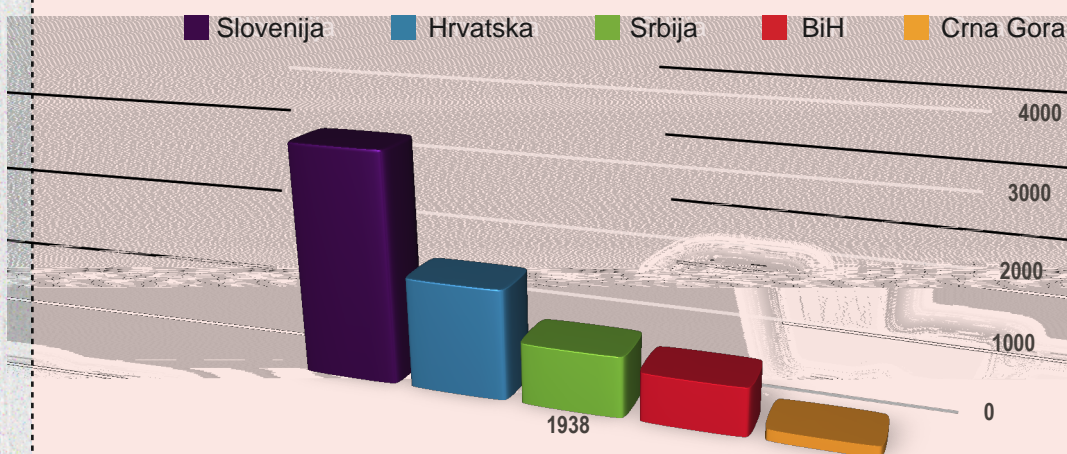

ZADATAK:

Odredi u kojim djelovima prve Jugoslavije je prirodni priraštaj stanovništva bio najveći.

Izvor **11**

Vrijednost industrijske proizvodnje po glavi stanovnika u 1938. (u dinarima).

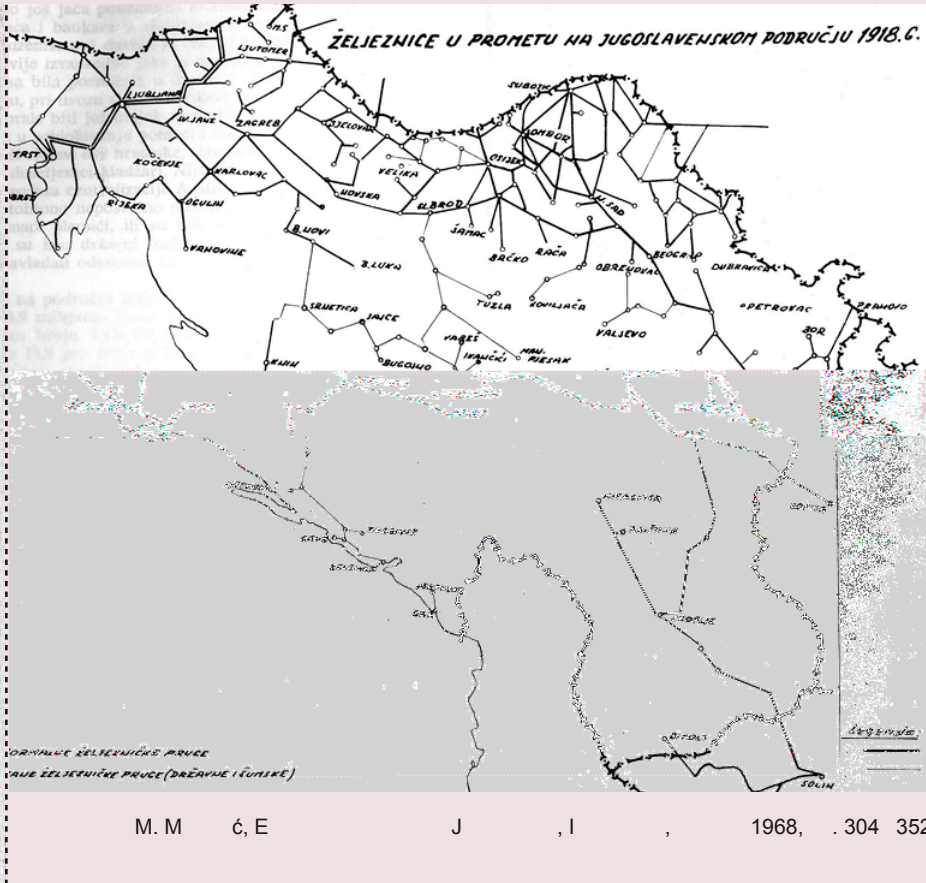
Mirković, Mijo: Ekonomska struktura Jugoslavije 1918 – 1941. Zagreb: Nakladni zavod Hrvatske 1950. str 17.

ZADATAK:

Uporedi tabele. Kako je industrijski razvoj u pojedinim područjima uticao na prirodni priraštaj stanovništva? Objasni svoj odgovor.

Izvor 1

Željeznička mreža u prvoj Jugoslaviji u 1918.

Pitanje:
U kojim djelovima prve Jugoslavije je željeznička mreža bila najviše, a u kojim najmanje razvijena?

Izvor 2

Razvoj saobraćaja

Država je imala snažan uticaj na razvoj željezničkog saobraćaja. Bilo je nekoliko razloga za to. Prvi razlog je bio snažan uticaj vojske na politiku o željeznicama. U vrijeme monarhije armija je bila najjači politički faktor, pa su zato političari radili u njenom najboljem interesu. Vojska nije imala ni razumijevanje ni interes da rješava ekonomske aspekte željezničkog saobraćaja. Drugi razlog je bio zaštita finansijskih interesa stranih investitora koji su kupovali privatne željezničke linije. Treći razlog je bio što je Srbija već imala iskustvo sa nacionalizacijom privatnih željeznica.

M. M. ć, E J 1918 1941, N H, , 1950, . 121

ZADATAK:
Objasni zašto je država utjecala na upravljanje i izgradnju željezničkih linija?

Izvor 3

Putnički saobraćaj

www.siol.net/tv/naj_gledano/2011/04/kdo_neki_tam_poje.aspx (10. 5. 2013)

Izvor 4

Porodica – dijete u kolijevci na magarcu, Busovača (BiH)

K. H. , Kraljevina SHS, K ž V L , 1926.

Izvor 5

Razvoj putne mreže

Razvoj putne infrastrukture je, uprkos domaćem betonu, fabrikama asfalta, mnogo radne snage, dugotrajne nezapošljenosti usljed krize, te duge, hronične nedovoljne zapošljenosti ruralnog stanovništva, veoma spor. Neki glavni pravci (Zagreb–Beograd, Beograd–Skoplje, glavni putevi u Srbiji, Crnoj Gori, Hrvatskoj, Vojvodini, Bosni i Makedoniji) bili su u veoma lošem stanju i često opasni po život. S obzirom na to da su potrebe za putevima bile veće od izgradnje istih, vozila su često morala da idu po život opasnim putevima. Na nekim djelovima, putnici su morali izaći iz vozila i pješice preći neka opasna mjesta. Morali su hodati kroz oblake prašine u ravničarskim predjelima ispunjenim pijeskom tokom sušnog perioda. Tokom kišne sezone, zapali bi u blato i mulj i morali su tražiti pomoć volova da se izvuku.

M. M. ć, *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918–1941*, N H , 1950. . 116

Izvor 6

Fotografija Ljubljane iz 1903. sa novim tehnološkim dostignućem – tramvajem.

Slovenska kronika XX. stoletja 1900 – 1941., N L 1995. 17.

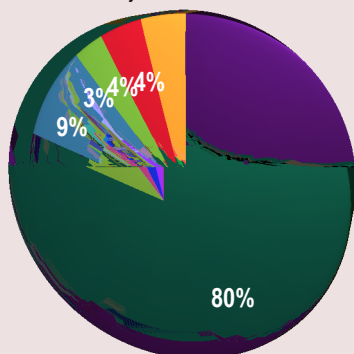
ZADATAK:

Uz pomoć datih izvora, objasni u kakvom stanju su bili jugoslovenski putevi u periodu između dva rata. Kako su ti uslovi uticali na ekonomski razvoj?

Izvor 1

Zaposlena lica po glavnom zanimanju iz 1921.

- Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo
- Industrija i obrt
- Trgovina, bankarstvo i transport
- Javne službe, vojska i slobodna zanimanja
- Ostala zanimanja i osobe bez zanimanja

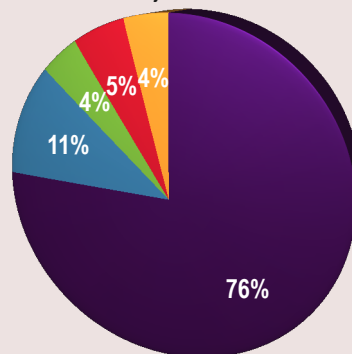

M. Mirković, *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918 – 1941*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1950. str 18.

Izvor 2

Zaposlena lica po glavnom zanimanju iz 1931.

- Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo
- Industrija i obrt
- Trgovina, bankarstvo i transport
- Javne službe, vojska i slobodna zanimanja
- Ostala zanimanja i osobe bez zanimanja

M. Mirković, *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918 – 1941*, Nakladni zavod Hrvatske, Zagreb 1950. str 18.

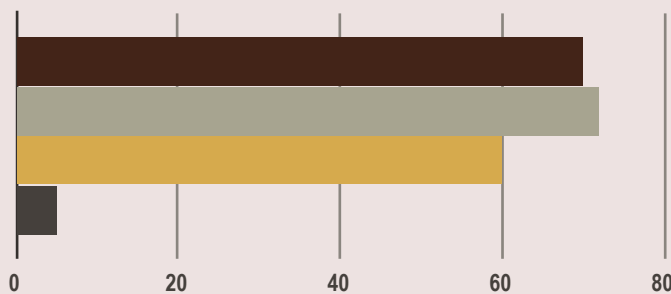
ZADATAK:

Koja grana privrede je zapošljavala najveći broj stanovnika? Koja grana bilježi najveći rast zapošljenih, u poređenju s 1921?

Izvor 3

Agromomska struktura Jugoslavije

- < 2 ha
- 2 - 5 ha
- 5 - 20 ha
- 20 - 60 ha

M. Mirković, *Ekonomska historija Jugoslavije*. Zagreb: Informator - Zagreb 1968. str 322.

Izvor 4

Registar seoskih domaćinstava u Jugoslaviji

Prvi i jedini registar seoskih domaćinstava u Jugoslaviji načinjen je 1931. Rezultati nijesu bili adekvatni jer je uključeno bilo samo 42% jugoslovenskog prostora (10, 6 miliona hektara). Nema podataka o drugim područjima (58% ili 14, 3 mil. hektara), nema podataka kakva su ova područja bila ili kakav je njihov ekonomski potencijal. (...) Većina farmi, površine 2 ha ili manje, bile su u Dalmaciji, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Sloveniji. (...) Seljačka imanja ove veličine koristila su većinu svoga zemljišta za obrađivanje, pa su prema tome bila premala za uzgoj stoke.

M. Mirković, *Ekonomska struktura Jugoslavije 1918–1941*, N. H. , 1950. . 38-39

ZADATAK:

Analiziraj tabelu i odredi koja seljačka imanja su, po svojoj veličini, bila dominantna u prvoj Jugoslaviji. Kako je veličina imanja uticala na život seljačkih porodica?

Izvor 5

Seljačka kuća u blizini Ilidže (BiH)

K. H. , *Kraljevina SHS*, K ž V L , 1926.

Izvor 6

Farma u Pavlovcu, Hrvatska

K. H. , *Kraljevina SHS*, K ž V L , 1926.

Izvor 7

Volovska zaprega, Ohrid, Makedonija

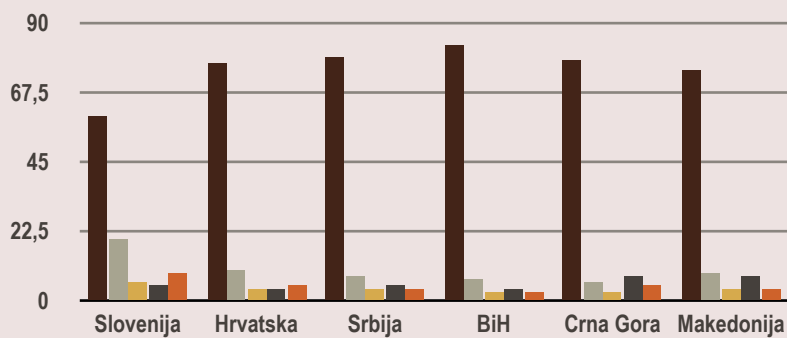
K. H. , *Kraljevina SHS*, K ž V L , 1926.

ZADATAK:

Uz pomoć izvora objasni kako je izgledao život seljaka. Na koji su način seljaci u prvoj Jugoslaviji obrađivali svoju zemlju?

Izvor 1

Struktura zapošljenosti stanovništva u 1931.

Mirković

Razmerje števila ženskih in moških delavcev v Dravski banovini v l. 1931.

Pri OUIZO-u v Ljubljani je bilo zavarovanih

30.764
(23,43%)
delavk in

61.084
(46,51%)
delavcev

Odstotek delavk stalna raste!

Aktivnost 3

Rasprava i zaključak

Nastavnik podstiče učenike da mu pomognu da formulišu zaključak. Pokušajte zatim da odgovorite na sljedeća pitanja:

1. Kakvi su bili ekonomski odnosi između različitih jugoslovenskih regija?
2. Kakav je bio stepen ekonomskog razvoja i napretka između različitih jugoslovenskih regija?
3. Kakva je bila uloga države u ekonomskom razvoju Jugoslavije prije Drugog svjetskog rata?
4. Kakva je bila efikasnost ili beskorisnost rješavanja ekonomskih razlika između različitih jugoslovenskih regija?

ODGOVORI:

1. Većina industrije bila je na severu i severozapadu zemlje, uglavnom manje industrijske i trgovačke kompanije.
2. Razvitak industrije opstruisale su loše saobraćajne veze, naročito kroz sever i jug.
3. Većina stanovništva živjela je od poljoprivrede, uglavnom na malim imanjima. Najvažnije ekonomske mjere bile su Agrarna reforma i ukidanje feudalnih, polufeudalnih i kolonijalnih odnosa. Reforma je sprovedena sporo i nekonzistentno.
4. Udio ženske radne snage je porastao jer su one bile najjeftinija radna snaga.

Na kraju, nastavnik pokazuje učenicima još jedan izvor i daje zaključak – sažetak onoga što su učenici kroz analizu izvora trebali da prepoznaju o jugoslovenskoj industriji.

Postojale su tri različite i sukobljene ekonomske grane: srpska buržoazija eksploatisala je političku hegemoniju, slobodnu fiskalnu politiku, zajmove, investicije, državna preduzeća, spekulacije sa obveznicama, te provizije za vojsku; Hrvati su pokušavali da kontrolišu finansijski kapital, dok su Slovenci iskoristili veliko jugoslovensko tržište i jeftine sirovine za svoju prerađivačku industriju.